

RESTAUROVÁNÍ INTERIÉRU KOSTELA ČTRNÁCTI SV. POMOCNÍKŮ V LOUNECH DOKONČENO

Vít Honys

Obr. 1. Louny, kostel Čtrnácti sv. Pomocníků, malby na klenbě presbytáře – výchozí stav. Foto: Vít Honys.

Hřbitovní kostel Čtrnácti sv. Pomocníků, postavený v letech 1714–1718 podle projektu Pavla Ignáce Bayera, je dnes panelovými domy obklopenou solitérní památkou připomínající zaniklou zástavbu Žateckého předměstí města Loun.

V průběhu devadesátých let dvacátého století proběhla základní obnova jeho exteriéru. Interiér však zůstal po základní obnově omítek v rozpracovaném stavu, část vybavení byla depopována. Léta bylo upozorňováno na prohlubující se havarijní stav nástěnných maleb na klenbě presbytáře a pendentivech centrální části lodi, které se vlivem předchozího dlouhodobého zatékání střechou šupinkovitě odlupovaly od podkladu a postupně opadávaly. Pro realizaci prací však chyběly finanční prostředky.

Teprve v průběhu roku 2009 se podařilo prostřednictvím specializovaného programu Ministerstva kultury ČR rozhodující část finančních prostředků zajistit. Původní koncepce předpokládala pouze konsolidaci a základní retuš dochovaných fragmentů maleb, v nouzovém případě jejich pouhou konsolidaci a překrytí. Restaurátorský průzkum vedle zkoušek technologií upevnování rozvolněných vrstev a čištění obsahoval také sondy na přítomnost starší malířské vrstvy. Oproti očekávání tyto sondy byly pozitivní. Protože se prokázalo, že novější nepříliš umělecky kvalitní malířská vrstva, datovaná rokem 1927 a autorizovaná jmény malířů A. Pátka, V. Skůry a J. Kalka, je ve stadiu rozpadu a správování vlivem vyplavení pojivové složky díky zatékání v minulosti a navíc je silně ztmavlá, bylo rozhodnuto po základní konsolidaci přistoupit k odkrytí původní malířské vrstvy, provedené technikou secco.¹

¹ Tužková datace a signatura přemalby byla nalezena v partii rozevřeně knihy na obláčcích v sousedství postavy sv. Jana Nepomuckého.

Odkryv byl prováděn postupným mechanickým snímáním pozdější přemalby. Postupně se v pendentivech lodi odhalily poměrně dobře zachovalé postavy světců, částečně odlišné od vrstvy mladší přemalby. Ve dvou případech byly světecké postavy námětově shodné (sv. Roch a sv. Šebestián), ve dvou odlišné – pod mladší přemalbou s postavou sv. Jana Nepomuckého – se objevil sv. František Xaverský a pod sv. Ludmilou sv. Rozálie. V původní malířské vrstvě se tedy jednalo o vyobrazení tradičních protimorových patronů a na klenbě presbyteria pod novější přemalbou s motivem Povýšení sv. Kříže o původní malbu s námětem sv. archanděla Michaela s anděly, putti a s plamenným mečem a štítem v oblakové kupě, odrážejícím stěly morové nákazy. Barevnou škálu výjevů charakterizují převážně pastelové odstíny na okrovém pozadí. Autora maleb se s ohledem na velmi torzovité archivní podklady k dějinám objektu nepodařilo zjistit, z rukopisu malby je však patrné, že je inspirována dílem lounského malíře Antonína Smichaea, jehož úroveň ovšem nedosahuje. Je také zřejmé, že tato výzdoba vznikla později než vlastní architektura kostela, tedy výrazně po polovině 18. století. Kolektiv restaurátorů pod vedením akad. mal. Petra Šafuse se musel po fixaci odkryté malířské vrstvy, konsolidaci omítek a tmelení početných trhlin vypořádat s problémem poměrně rozsáhlých retuší zaniklých či torzálních detailů, které vyžadovaly průběžné konzultace s památkovým dozorem. Přitom bylo postupováno od propojení dobře čitelných narušených kontur a objemů k náznakovým napodobivým retuším zaniklých partií za účelem scelení kompozice, nebyla však rehabilitována v plné míře barevná tonalita včetně detailů, neboť by šlo již o značnou hypotézu. Restaurování původní malířské výzdoby také posílilo původním ikonologickým obsahem akcent okolností vzniku tohoto sakrálního objektu.²

V další etapě uskutečněné roku 2010 došlo také k restaurování dochovaného hlavního oltáře nákladem Římskokatolické farnosti Louny. Nešlo o zdejší původní oltář z doby vzniku kostela, neboť ten byl v období josefínských reforem přemístěn do nově postaveného kostela v Malém Háji na krušnohorském hřebenu.³ Přesto se překvapivě jedná o oltář pozdně barokní z doby před polovinou 18. století, jehož retábl zakončený baldachýnovým nástavcem s oválným obrazem a plastickou výzdobou charakterizují nakoso vytáčené postranní úseky kladí podpírané dvojicemi sloupů (vnější tordované) s korintskými hlavicemi. Na povrchu oltářní architektury se zachovalo mladší, ale poměrně

² Blíže viz: *Restaurátorská zpráva – restaurování maleb ve čtyřech pendentivech hlavní lodi a malby na klenbě nad presbytářem, kostel Čtrnácti svatých Pomocníků v Lounech*, uložena v archivu restaurátorských zpráv odd. EDIS NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem pod ev. č. 2057/R.

³ Jeho autorem byl řezbář a sochař Václav Charr – jindy nepřesně uváděn jako Chorn – viz Bohumil MATĚJKA, *Soupis památek uměleckých a historických v politickém okrese lounském*, Praha 1897, s. 35.

Obr. 2. Louny, kostel Čtrnácti sv. Pomocníků, malby na klenbě presbytáře ve fázi závěrečných retuší. Foto: Jitka Musilová.

kvalitní mramorování kombinující černý a tmavozelený mramor se světlými žilkami (imitace sienského mramoru) a se zlacením, resp. stříbřením dekorativních prvků na poliment. Figurální prvky (sochy sv. Zachariáše, sv. Josefa?, sv. Šebestiána a sv. Rocha, putti aj.) byly opatřeny polychromií z konce 19. století, plastická oblaka vrstvou hliníku. Celý povrch oltáře byl pokryt vrstvou nečistot a ptačích exkrementů a poškozen odřeninami a ulámaním některých truhlářských a řezbářských detailů. Napadení dřevokazným hmyzem bylo naštěstí jen minimální. Většina chybějící sochařské výzdoby byla na základě starší fotodokumentace dohledána. Protože restaurátorský průzkum neprokázal žádné relikty starší polychromie, byla po etapě čištění, konzervace a dílčích truhlářských doplňků na architekturu i plastikách respektována v průběhu restaurátorského zásahu poslední dochovalá povrchová úprava, jejíž vzhled byl po zeslabení vrstvy ztmavělých laků poněkud oživen. Dále došlo k restaurování obou oltářních obrazů.⁴ V průběhu restaurování bylo zjištěno, že obraz Čtrnácti sv. Pomocníků, signovaný na zadní straně plátna jménem lounského malíře Leopolda Mälzera s datací rokem 1792, byl do oltářního retáblu vložen dodatečně a za ním bylo v dosud skrytém místě oltářní architektury identifikováno torzo přímo na dřevě nalepené papírové cedulky s nápisem, podle něhož byl tento oltář Navštívení P. Marie vztyčen prostřednictvím literátského bratrstva roku 1738.⁵ Z toho lze hypoteticky vyvodit předpoklad, že se jedná o oltář pocházející z lounského chrámu sv. Mikuláše přemístěný do kostela Čtrnácti sv. Pomocníků včetně opatření nového obrazu zřejmě roku 1792 s následným opatřením oltářní architektury stávající polychromií (to vysvětluje i absenci nálezů polychromií starších, neboť povrch oltáře ve shodě s hlavním a dvěma bočními oltáři chrámu sv. Mikuláše byl jistě ponechán v charakteru přírodního dřeva).⁶ Tak restaurátorský zásah přispěl

⁴ Blíže viz: *Restaurátorská zpráva – restaurování barokního oltáře v kostele Nejsvětější Trojice a Čtrnácti svatých Pomocníků v Lounech*, uložena v archivu restaurátorských zpráv odd. EDIS NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem pod ev. č. 2167/R.

⁵ *EXquistata Confraternitatjs LiteratoVM/svb/tttVLo Vlsjtantjs Delparae [–] D(...)/sub Venerabili Decano Josepho Joanne Urbanek auxilio [–] /erecta.*

⁶ Oltář se v kostele Čtrnácti sv. Pomocníků prokazatelně nalézal již před polovinou 19. století, neboť dochovaný inventář z roku 1851 uvádí v interiéru kostela celkem tři oltáře – Státní okresní archiv Louny, fond Archiv města Louny, kart. 1, XXXI E.

nejen k rehabilitaci klenebních maleb a oltáře, nýbrž i k rozšíření poznatků o této neprávem opomíjené lounské sakrální památce, které je třeba ještě doplnit srovnávacím studiem archivních materiálů.